

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Херсонський державний університет
Факультет психології, історії та соціології
Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректорка з навчальної та
науково-педагогічної роботи,
голова науково-методичної ради
Дар'я МАЛЬЧИКОВА
7 березня 2024 р.

Програма атестації здобувачів вищої освіти
Атестаційний екзамен
Модуль «Загальна, вікова та соціальна психологія»
Модуль «Психодіагностика, практична психологія»

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Форма навчання денна, заочна

ПОГОДЖЕНО
на засіданні науково-методичної ради
факультету психології, історії та соціології

Голова НМР Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

«7» березня 2024р., протокол № 7

Івано-Франківськ, 2024 р.

Затверджено на засіданні кафедри психології
Протокол № 10 від 04.03.2024 р.

В.о. завідувачки кафедри психології

Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

Пояснювальна записка:

Зміни, які відбуваються в економічному, соціальному, політичному житті українського суспільства, військовий стан країни породжують необхідність у фахівцях високого рівня. Посилення уваги до підготовки професійних психологів обумовлено потребою сучасного суспільства в розв'язанні проблем у сферах освіти, управління, виробництва тощо. Однією з головних цілей практичної психології можна вважати допомогу людині в прийнятті відповідальності за своє життя, у досягненні здатності вибирати свій спосіб життя, приймати ситуацію в тій мірі, у якій вона немінуча, і щось змінювати, виходячи з реальних можливостей.

Програма з атестації здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти містить у собі основні проблеми з фундаментальних розділів психологічної науки, які дозволяють уявити цілісність та системність теоретичних знань студента-психолога, а також дають можливість виявити ступінь сформованості вмінь та навичок у плануванні, організації та проведенні сучасного психологічного дослідження. Метою атестації на здобуття рівня освіти «бакалавр» з модулю «Психодіагностики, практична психологія» є перевірка ступеню засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних та прикладних основ проведення наукового психологічного експериментального дослідження; методології і основних принципів побудови і проведення психодіагностичного обстеження; оволодіння вміннями і навичками професійного використання психодіагностичних, експериментальних методів. Програма атестації містить питання професійного використання математичного статистичного апарату обробки результатів проведеного експериментального дослідження або психодіагностичного обстеження. Програма передбачає перевірку знань та вмінь з психотерапії та психологічного консультування.

Програма атестації на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр» містить перелік рекомендованої літератури.

Програмні компетентності

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії,

ЗК9 Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

ЗК 12. Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово, поважати різноманітності та мультикультурності;

ЗК 13. Здатність розуміти суспільно-політичні процеси на державному та світовому рівні в історичному контексті та їх актуальному стані.

Фахові компетентності(ФК):

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології;

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ;

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання);

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел;

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій;

СК6. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження;

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;

СК8. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, в т.ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни);

СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту;

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики;

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку;

СК12. Здатність застосовувати методи організації та реалізації теоретичних та експериментальних психологічних досліджень із застосуванням основних методів математичного аналізу та інформаційних технологій.

СК13. Здатність визначати й пояснювати психологічні механізми формування, функціонування та розвитку психічних явищ, процесів, властивостей, виокремлювати причини та фактори, що диференціюють характер їх індивідуального функціонування та розвитку.

СК14. Здатність до проведення роботи з кадровим складом різного типу організацій з метою відбору кадрів, управління їх мотивацією та створення соціально-психологічного клімату, що сприяє оптимізації процесу досягнення цілей організації.

СК15. Здатність виявляти толерантність (повагу та позитивне ставлення) до розмаїття культур, форм самовираження й самоздійснення індивідуальності, до несхожості наукових поглядів, методологічних підходів тощо.

Програмні результати навчання:

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги

ПР6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження

ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки

ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

- ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні з рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання);
- ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника
- ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни);
- ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.
- ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.
- ПР14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.
- ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
- ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.
- ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.
- ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

Модуль «Загальна, вікова та соціальна психологія»

Загальна психологія (з практикумом)

Розвиток уявлень про предмет психології. Проблема виділення загальних категорій психологічного знання (душа, свідомість, поведінка, несвідомість, діяльність, особистість, самосвідомість та ін.). Психологічні факти та категорії. Предмет та об'єкт пізнання. Зв'язок предмета з методом дослідження. Основні класифікації методів в психології (Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн, Г.Д. Пірьов). Проблема дуалізму в психології – розподіл психічних функцій на вищі та нижчі. Генезис вищих психічних функцій (культурно-історична концепція Л.С. Виготського). Знаряддя як засіб оволодіння навколишньою реальністю. Знак як засіб оволодіння власними психічними процесами. Основні принципи психології (детермінізму, єдності свідомості та діяльності, розвитку та ін.)

Психічна діяльність як функція роботи мозку. Локалізація психічних функцій у корі. Функціональні системи мозку: блок тонузу кори; блок прийому, переробки й зберігання інформації; блок програмування, регуляції й контролю діяльності. Етапи розвитку нервової системи та зміни в домінуванні адаптаційних форм поведінки (інстинкти, навички, інтелектуальна діяльність). Проблема появи й розвитку психіки. Гіпотеза про виникнення чутливості як першої форми психічного відображення. Подразливість і чутливість. Суб'єктивна й об'єктивна сторони психічного відображення. Еволюційний підхід до аналізу психіки тварин. Адаптивне значення психіки. Стадії та рівні розвитку психіки.

Типи і рівні пристосувальної поведінки. Структура інстинкту. Внутрішні й зовнішні фактори інстинктивної поведінки. Загальне уявлення про ключові подразники. Основні властивості інстинктивної поведінки. Механізм тропізмів. Механізм безумовного рефлексу. Механізм умовного рефлексу. Основні фактори, які визначають інстинктивну поведінку. Навички й процес навчання у тварин. Закони формування навичок: ефекту, вправи, готовності. Основні властивості й закономірності механізму процесу навчання: генералізація й диференціація. Специфіка класичного та оперантного рефлексу. Закон

проміжних підкріплень. Механізм формування навичок. Метод послідовних наближень Б.Ф. Скіннера. Структура навички: латентне навчання, засвоєння просторових відносин, передбачення результатів, контроль ефекту здійснених дій, відображення загальної ситуації. Причини появи інтелектуальних форм поведінки. Структура інтелектуальної поведінки: виявлення непридатності звичних способів реагування; перенесення операцій; відображення відносин; екстраполяція результатів поведінки. Інсайт.

Структура й рівні психічної діяльності. Психіка як механізм суб'єктивного відображення об'єктивної дійсності. Категорія відображення в психології. Форми та результати відображення. Свідомість як ідеальне відображення. Функції свідомості. Властивості свідомості, його структура.

Розвиток свідомості у філогенезі. Специфіка людської психіки та її філогенетичні передумови. Мова й мовлення людини; способи комунікації у тварин. Суспільний і характер діяльності людини. Групова поведінка у тварин і можливість використання ними знарядь. Характер тваринних співтовариств. Гіпотеза про виникнення свідомості в процесі праці людини.

Основні етапи розвитку свідомості в онтогенезі. Протиріччя індивідуального розвитку і його гетерохронність. Напрями розвитку психомоторики, пізнавальної сфери, комунікативної функції. Види домінуючої діяльності. Роль гри у формуванні свідомості. Проблема соціального й біологічного в психічному розвитку індивіда. Основні механізми регуляції поведінки.

Категорія діяльності в психології. Принцип єдності свідомості та діяльності. Структура індивідуальної діяльності людини (вектор «мотив-ціль»; система дій; планування діяльності; оперативний образ продукту діяльності; процеси прийняття рішення, сигнали зворотного зв'язку). Операційний і мотиваційний плани аналізу діяльності. Поняття дії, операції, психофізіологічних функцій. Загальне уявлення про цілі дій. Види операцій. Основні механізми регуляції дій й операцій. Процес формування предметної діяльності. Види рухів (виконавчі, гностичні, пристосувальні). Структура навички. Модель поетапного формування навички. Етапи формування навичок, зміни у структурі дії на кожному етапі. Основні напрями змін виконавчих, контролюючих та регулюючих дій. Інтерференція й індукція навичок. Формування внутрішнього плану дії.

Загальне уявлення про відчуття як процеси почуттєвого пізнання. Поняття про сенсорні рецептори. Приклади класифікації відчуттів. Загальні властивості відчуттів (якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація, модальність). Пороги відчуттів. Чутливість. Явище адаптації. Взаємодія відчуттів (сенсibiliзація, синестезія). Удосконалювання відчуттів у процесі вправ. Загальне уявлення про сенсорну організацію пізнання. Основні поняття сенсорної психофізики. Пороги. Абсолютний і диференційний пороги. Верхні й нижні пороги. Статистична природа сенсорних явищ.

Співвідношення чуттєвої основи й предметного змісту сприймання. Основні властивості процесу сприймання (просторово-часова організація, модальність, інтенсивність, об'єм). Вторинні властивості процесу сприймання (предметність, цілісність, структурність, константність, узагальненість). Загальне поняття про третинні властивості (усвідомленість, цілеспрямованість, вибірковість, категоріальність та ін.). Фізіологічні основи сприймання. Роль моторних компонентів у процесі сприймання. Основні перцептивні дії (знаходження, розрізнення, ідентифікація, упізнання). Етапи процесу перцептогенезу. Закони сприймання предмета й форми. Основні фактори, що обумовлюють групування елементів в цілісну структуру (гештальтпідхід).

Проблема сприймання простору. Сприймання розміру, форми, далекості. Сприймання форми. Фактори, що зумовлюють сприймання складних об'єктів (задача, контекст, значущість, попередній досвід, індивідуальні розбіжності, загальний рівень інтелектуального розвитку та ін.). Теорії розпізнання об'єктів (порівняння з еталоном, по-детальний аналіз, порівняння з прототипом та ін.). Сприймання руху. Проблема стабільності світу, що сприймає людина. Теорії сприймання реального руху. Аферентна й

еферентна теорії. «Фі-феномен» та стробоскопічний ефект. Особливості сприймання часу: сприймання тривалості й послідовності часових інтервалів. Сприймання тривалості коротких та тривалих, заповнених та незаповнених інтервалів. Фактори, що визначають тривалість часового проміжку (емоційна насиченість, характер ситуації та мотивації, вік, фармакологічні засоби, індивідуальних розбіжностей та ін.). Сприймання часової послідовності, орієнтовка у часі.

Процес уявлення. Емпіричні характеристики уявлення, що були визначені Г. Еббінгаузом, Б.Г. Ананьєвим, Б.М. Тепловим. Первинні властивості вторинних образів (просторово-часова структура, зсуви в відтворенні модальності та інтенсивності). Особливості побудови просторово-часової структури образів-уявлень (панорамність, відокремлення фігури і фона, випадання абсолютних величин, перетворення геометричної форми в топологічну схему, симультанність, зсуви в відображенні тривалості, міцність в відтворенні послідовності). Вторинні властивості уявлень: фрагментарність, нестійкість, узагальненість. Індивідуальні розбіжності в ступені та характері виразності образної здібності.

Визначення специфіки процесу уяви, його відмінностей від інших пізнавальних процесів. Вищий рівень уяви, основні показники його вивчення. Продукт процесу уяви – образ уяви, його характеристики. Види уяви (активне – пасивне; конкретне – абстрактне). Основні «техніки» уяви (акцентування, комбінування, типологізація та ін.). Фізіологічні основи процесу уяви. Фактори, що визначають характер та результат процесу уяви (об'єм знання, попередні невдачі, рівень інтелекту, особистісні риси та ін.). Етапи вирішення творчих задач.

Процес пам'яті. Основні характеристики мнемічних процесів (міцність, швидкість, точність, об'єм, динамічність, перешкодостійкість та ін.). Фактори, що визначають ефективність процесу відтворення інформації (емоційне відношення, установка, вид виконуваної діяльності та ін.). Процес запам'ятовування інформації, його структура (ефекти первинності та не давності). Процеси збереження й забування інформації (явище ремінісценція). Крива забування Г. Еббінгауза. Рівні й типи пам'яті. Розвиток запам'ятовування інформації у філогенезі (два основних шляхи розвитку). Основні тенденції розвитку опосередкованого й безпосереднього запам'ятовування в онтогенезі. Інтерпретація «паралелограма розвитку» процесів запам'ятовування інформації. Трьохкомпонентна структура пам'яті (сенсорне, короткочасне та довготривале сховище інформації), характеристика основних компонентів.

Специфіка процесу уваги, його природа та механізми. Основні властивості процесу уваги (концентрація, об'єм, розподіл, стійкість, переключення, вибірковість). Класифікація видів уваги (довільна – мимовільна – післядовільна; рефлексивна – інстинктивна – вольова).

Мислення як психічний процес, його первинні та вторинні властивості. Основні розумові операції. Зв'язок мислення з мотивацією особистості. Види мислення. Складові компоненти мислення як процесу рішення завдань. Складові компоненти мислення як процесу формування понять (вербальний, образний, емоційний), їх функції. Основні детермінанти процесу мислення. Роль підказки в процесі рішення завдання. Основні показники ефективності розумового процесу. Основні етапи розвитку мислення в онтогенезі (концепція Л.С. Виготського, Ж. Піаже). Обмеження доопераційного мислення за концепцією Ж. Піаже.

Мова і мовлення – взаємозв'язок та специфіка. Основні функції мови, його структура (концепція Хомського). Зв'язок мови та мислення. Класифікація видів мовлення, їх функції (сигніфікативна, семантична, експресивна та ін.). Зв'язок мислення та мовлення. Співвідношення процесів розвитку мислення й мови в процесі філо- та онтогенезу. Особливості егоцентричної мови (підходи Л.С. Виготського і Ж. Піаже).

Психомоторика, її функції. Форми прояву моторної активності за К.К. Платоновим, рівнева модель Б.Г. Ананьєва. Аналіз психомоторики на рівні діяльності. Операційний

склад предметної дії, класифікації рухів. Фізіологічні, психологічні та механічні механізми побудови рухів. Довільна реакція, її види, структура. Фактори, що визначають час простої сенсомоторної реакції людини. Рівень аналізу мікрорухів, тремор, його діагностична значущість.

Емоції як форма переживання, механізм регуляції психічного стану. Види емоційних реакцій, їх класифікація (С.Л. Рубінштейна, Є.П. Ільїна та ін.). Загальні властивості емоцій (універсальність, динамічність, домінантність, адаптація, сумація та ін.). Поняття «патологічний афект». Види афектів, причини їх виникнення. Компоненти емоційної реакції (психічний, фізіологічний та експресивний). Умови виникнення емоційних реакцій (концепції Джеймса-Ланге, М. Арнольд, Шехтера). Зв'язок емоцій з пізнавальними й мотиваційними процесами. Основні функції емоцій. Загальне уявлення про почуття, емоційні стани, емоційні властивості особистості.

Вольова регуляція поведінки. Різні підходи до розуміння й дослідження волі (воля як процес довідного управління, як самоуправління, як процес подолання труднощів). Критерії виділення вольових дій і вольової регуляції. Співвідношення вольової й довільної регуляції. Психологічні механізми вольової регуляції. Основні етапи вольового процесу. Фактори, що визначають характер прояву вольової організації людини. Концепція Н. Аха, поняття про «тенденцію, що детермінує». Теорія контролю за дією Ю. Куля: два модулі контролю (орієнтація на дію й орієнтація на стан). Модель «Рубікона» (Х. Хекхаузена): чотири фази дії (формування інтенції в підготовчій мотиваційній фазі; ініціювання дії: процеси преакційної вольової фази; акційна вольова фаза; постакційна мотиваційна фаза: оцінка результату дії).

Особистість. Проблема особистості в психології. Структури особистості. Основні компоненти «Я-концепції»: образ фізичного «Я», самооцінка, рівень домагань та очікування та ін. Основні проблеми диференційно-психологічного опису особистості (здібності, мотиваційна сфера, темперамент, характер, індивідуальний стиль діяльності, властивості та ін.). Основні моделі структури особистості: Б.Г. Ананьєва, Б.І. Додонова О.Ф. Лазурського, К.К. Платонова, С.Л. Рубінштейна.

Спрямованість особистості, її мотиваційна сфера. Основні структурні компоненти мотиваційної сфери. Потреба як універсальна властивість живих систем й як основа процесів мотивації. Проблема класифікації мотивів і різні підходи до її рішення (диспозиційний та ситуативний підходи). Різновиди мотивів людини: актуальні й потенційні мотиви, предметні й функціональні, змістовноутворюючі й мотиви-стимули. Структура мотиваційної сфери у диспозиційних концепціях (Ф. Лерша, А. Маслоу, Г.А. Мюррея та ін.). Співвідношення вольових і мотиваційних компонентів у структурі дії. Валентність. Валентність й органічні потреби. Позитивна й негативна валентність. Негативна мотивація: уникнення об'єктів. Покарання й тривожність – як основні фактори тенденції до уникнення. Теорія конфлікту: моделі конфлікту К. Левина та Міллера.

Темперамент у структурі особистості. Темперамент як форма інтеграції первинних індивідуальних властивостей. Класичні (гуморальні) теорії темпераменту. Типи темпераменту в історії психології. Основні властивості нервової системи (сила, рухливість, урівноваженість) і типи вищої нервової діяльності. Роль темпераменту в діяльності. Поняття індивідуального стилю діяльності. Конституціональні типології індивідуальності. Будова тіла й особливості особистості. Співвідношення типів конституції й темпераменту в класифікаціях Е. Кречмера та В. Шелдона.

Характер у структурі особистості. Визначення характеру. Співвідношення темпераменту й характеру. Характер як система відносин людини до світу, іншим людям, самого себе. Поняття «риса». Риса як елемент будови особистості. Структура характеру (факторний та типологічний підходи). Захисні механізми особистості, сформовані стратегії копінг-поведінки. Поняття акцентуації характеру. Схована і явна акцентуація. Опис основних типів психопатій й акцентуації характеру, їхня порівняльна характеристика. Проблема нормального характеру.

Поняття здібностей у психології. Визначення здібностей. Здібності як спадкова й набута властивість. Проблема спадковості й розвитку здібностей. Здібності як продукт взаємодії генетичних і середовищних факторів. Задатки як органічні передумови здібностей. Структура здібностей. Загальні й спеціальні здібності. Основні загальні здібності: навченість, інтелект, креативність. Їх функції. Поняття розумового віку й коефіцієнта інтелекту. Проблема загального (генерального) фактора здібностей. Фактори, що обумовлюють прояв, розвиток та функціонування здібностей у діяльності.

Вікова психологія

Предмет, завдання вікової психології. Вікова психологія – розділ психології, що вивчає закономірності психічного онтогенезу, формування особистості людини в умовах навчання та виховання. Базові визначення розвитку. Особливості періодів психічного розвитку. Форми, сфери, мета психічного розвитку. Історичний нарис досліджень розвитку вікової психології.

Методологія, методи, методика та їх співвідношення в дослідженнях з вікової психології. Закономірності і динаміка психічного розвитку і формування особистості в онтогенезі. Аналіз теорій психічного розвитку. Механізми психічного розвитку дитини. Провідні види діяльності і психічні новоутворення. Вікові кризи. Сучасна періодизація психічного розвитку. Характеристика основних досягнень людини в кожному віковому періоді. Психологічні особливості розвитку немовляти. Розвиток психіки в ранньому дитинстві. Взаємовідносини дитини і дорослого у ранньому дитинстві. Розвиток когнітивної сфери, гри, афективної сфери. Формування Я-концепції дитини, життєвих цінностей, розвиток самостійності. Методи діагностики розвитку дитини.

Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку. Гра як провідна діяльність в дошкільному віці. Творчі види діяльності та розвиток уяви. Розвиток мотиваційної сфери. Мотивація досягнення. Особливості розвитку Я-концепції. Формування статевої ідентичності. Розвиток соціальної поведінки, самоконтролю.

Психологічна готовність до навчання. Виникнення внутрішньої позиції школяра. Адаптація до школи дітей 6 і 7 років. Характеристика психічного розвитку у молодшому шкільному віці. Навчальна діяльність як провідна в початковій школі, її зміст, структура, мотивація. Самооцінка та шкільна успішність. Розвиток соціальної поведінки.

Особливості розвитку в підлітковому віці. Теорії підліткової кризи. Учбова діяльність та розвиток когнітивної сфери. Мотивація спілкування. Суспільно-корисна діяльність. Психосексуальний розвиток. Дружба. Любов.

Поняття юності. Проблема юнацької культури. Потреба сенсу життя. Формування світогляду. Новоутворення – особистісна і професійна визначеність. Розвиток творчих здібностей, індивідуального стилю розумової діяльності. Мотиви навчальної діяльності, професійного вибору, асоціальної поведінки. Роль психолога у підготовці учнів до сімейного життя. Проблеми вибору професії. Професійний вибір та життєві цілі.

Психологічні особливості зрілого віку. Рання дорослість. Поняття віку та вікового часу. Критерії когнітивної зрілості. Обов'язковість та відповідальність, діалектичне мислення. Мотиваційні установки. Феномен «консервації віку». Гендерні відмінності Я-концепції. Професійна Я-концепція та самооцінка.

Середня дорослість, її основні особливості. Динаміка розвитку інтелекту, життєві установки, життєві цінності. Криза середини життя. Мотивація досягнення та мотиваційна криза. Мотивація сімейного життя, професійної та навчальної діяльності. Самоактуалізація, професіоналізація та розвиток особистості.

Пізня дорослість. Старість. Динаміка психофізіологічних функцій. Розвиток мислення. Мудрість, її категорії. Причини можливого зниження інтелектуальних функцій. Деменція. Хвороба Альцгеймера. Зміна емоційної сфери. Типи пристосування до старості. Зміна мотивів у пенсіонерів. Сімейні відносини. Адаптивний і неадаптивний процес

старіння. Смерть та помирання. Добровільний ухід із життя. Хоспіси. Евтаназія. Завершення повного життєвого циклу.

Соціальна психологія

Методологічні проблеми соціальної психології та її актуальні завдання на сучасному етапі. Визначення, категоріальний апарат, функції та структура соціальної психології. Розвиток уявлень про предмет соціальної психології. Соціальна психологія у взаємозв'язку з іншими науками. Визначення основних понять: «соціально-психологічний простір», «соціально-психологічна реальність», «соціально-психологічне явище», «соціально-психологічне відображення». Наукові та прикладні завдання соціальної психології на сучасному етапі розвитку суспільства. Характеристика принципів соціально-психологічного дослідження: історизму, об'єктивності, системності, розвитку, гуманізму. Характеристика методів соціально-психологічного дослідження: спостереження, експеримент, методи опитування (анкетування, інтерв'ю), аналіз документів.

Історія розвитку соціально-психологічного знання. Наукові та буденні передумови виникнення соціальної психології як самостійної галузі знань. Антична філософія та її роль у розвитку соціально-психологічних ідей (Платон, Аристотель). Соціально-психологічні погляди у період Нового часу (Н. Макіавеллі, Т. Гоббс) та епоху Відродження (Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро та ін.). Відображення соціально-психологічних проблем в українській філософській думці XVIII - XIX ст. (С. Яворський, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, П. Куліш, М. Костомаров та ін.). Вплив соціологічної теорії на розвиток соціальної психології (колективні уявлення Е. Дюркгейма, соціальний дарвінізм Г. Спенсера, закони наслідування Г. Тарда). Перші соціально-психологічні концепції середини XIX ст. («психологія народів», «психологія мас», теорія інстинктів соціальної поведінки). Основні напрями зарубіжної соціальної психології. Становлення соціальної психології як самостійної науки. Експериментальний період у розвитку соціальної психології: теорія організації та управління Ф.-В. Тейлора і А. Файоля; концепція людських стосунків Е. Мейо, Хоторнські експерименти; інтеракціонізм Ч. Кулі; дослідження соціальної фасилітації та соціальної інгібіції Г. Олпорта і В. Меде; дослідження соціальних установок В. Томасом та Ф. Знанецьким; «теорія поля» К. Левіна.

Становлення і розвиток вітчизняної соціальної психології. Розвиток соціально-психологічних ідей в Україні та Росії у 20–30-ті роки XX ст. (В. Бехтерев, Г. Челпанов та ін.). Культурно-історична концепція походження вищих психічних функцій Л.С. Виготського та її вплив на розвиток соціально-психологічних ідей. Розвиток сучасної української соціально-психологічної науки.

Спілкування як соціально-психологічний феномен та специфічний вид діяльності. Соціальні, суспільні і міжособистісні відносини. Основні характеристики, структура та рівні спілкування. Функції спілкування. Наукові підходи до класифікації видів спілкування. Психологічна характеристика сутності та структури міжособистісних стосунків. Характеристика та вимоги до діалогічного виду спілкування. Засоби спілкування: вербальне та невербальне спілкування. Форми спілкування: бесіда, розмова по телефону, переговори, збори та ін. Культура спілкування.

Сутність міжособистісної комунікації. Специфіка, характеристики міжособистісної комунікації, чинники та умови продуктивності. Компоненти та особливості комунікативного простору міжособистісних стосунків: суб'єкти комунікації (комунікатор та реципієнт), спільні комунікативні дії, зворотний зв'язок, спільне інформаційне поле, кодування та декодування інформації, канали передавання інформації, механізми взаєморозуміння.

Психологічні особливості вербальної комунікації. Основні вимоги до побудови публічного виступу. Особливості рефлексивного (активного) та нереклексивного слухання. Комунікативні бар'єри, їх види. Психологічні особливості невербальної

комунікації: оптико-кінетична, проксемічна, паралінгвістична, екстралінгвістична та інші знакові системи.

Проблема міжособистісної взаємодії в соціальній психології. Наукові погляди на взаємодію та її структуру. Концепція соціальної дії (М. Вебер, Т. Парсонс та ін.). Модель діадичної взаємодії Дж. Тібо та Г. Келлі. Теорія символічного інтеракціонізму Дж.-Г. Міда. Транзактний аналіз Е. Берна: структурне описання взаємодії. Взаємодія як організація спільної діяльності за Г.М. Андреевою. Співробітництво та конкуренція як основні види взаємодії.

Види та форми поведінки людини у міжособистісній взаємодії. Характеристика деструктивних форм взаємодії: маніпулятивне спілкування, агресивна взаємодія, авторитарний стиль спілкування, конфліктна взаємодія. Альтруїстична поведінка у взаємодії. Міжособистісний вплив та його види. Характеристики та особливості видів психологічного впливу: переконання, зараження, навіювання, наслідування, мода. Особистісний, індивідуально-специфічний та функціонально-рольовий вплив.

Спілкування як соціальна перцепція. Актуальні проблеми сприйняття людини людиною. Міжособистісне пізнання та розуміння партнера по спілкуванню. Рівні розуміння партнера у спілкуванні: усвідомлення мети, мотивів та установок іншої людини; прийняття та узгодження цілей, мотивів та установок іншої людини для себе. Етапи та механізми сприйняття людини людиною. Ідентифікація. Емпатія та види емпатії: емоційна, когнітивна, предикативна, естетична. Рефлексія. Стереотипізація, види соціальних стереотипів. Каузальна атрибуція як приписування та інтерпретація причин поведінки іншої людини. Характеристики та типи атрибуції за Г. Келлі: особистісна, об'єктна, ситуаційна (пов'язана з обставинами). Фундаментальні помилки атрибуції: експерименти С. Аша. Ефекти соціальної перцепції.

Соціально-психологічні підходи до вивчення малих соціальних груп. Основні ознаки соціальної групи. Проблема класифікації груп в соціальній психології. Психологічна сутність спільної діяльності як основної сутнісної ознаки соціальної групи. Параметри, що характеризують групу як цілісність: композиція, структура, групові процеси. Групові цінності та групові норми як регулятори взаємодії членів групи. Групові очікування (експектації) та групові санкції.

Соціально-психологічні ознаки малих соціальних груп. Наукові підходи та основні напрямки у дослідженні малих соціальних груп: діяльнісний підхід (А. Петровський, Г. Андреева); організаційно-управлінський напрям; параметрична концепція Л. Уманського; соціометричні дослідження Дж. Морено; соціологічна школа Е. Мейо; групова динаміка К. Левіна; інтеракціонізм (Дж.-Г. Мід). Класифікація малих соціальних груп: первинні / вторинні; формальні / неформальні; групи членства / референтні. Структурні компоненти малих груп.

Характеристики формальної і неформальної структури малої соціальної групи. Вивчення групової динаміки. Основні механізми становлення та розвитку малої групи: феномен ідеосинкразійного кредиту лідера, уявлення про нормативний вплив меншості, внутрішньогруповий конфлікт, ефект поляризації; зсув ризику. Психологічні механізми стабілізації малої соціальної групи: згуртованість, конформність, сумісність, спрацьованість. Нормативний вплив більшості і меншості. Соціально-психологічні підходи до проблеми групової згуртованості: соціометричний підхід (Дж. Морено), когнітивний підхід (Л. Фестінгер); стратометрична концепція А. Петровського. Основні категорії згуртованості: «ефективність» та «продуктивність» групової діяльності, «сумісність», «стабільність» групи.

Соціально-психологічні особливості великих груп. Визначення та види великих соціальних груп. Соціально-психологічні ознаки та рівні розвитку великих соціальних груп. Характеристика масових соціально-психологічних явищ. Соціально-психологічна сутність натовпу. Характеристика різних видів натовпу. Психологічні чинники та особливості поведінки людини у натовпі.

Етнічна психологія. Етнічні установки, етнічні стереотипи. Теорія соціальної категоризації.

Прикладні дослідження у соціальній психології. Предмет, мета та завдання сучасної прикладної соціальної психології. Визначення універсальних ознак прикладних соціально-психологічних досліджень: замовник, специфічна мова і термінологія, система практичних рекомендацій, критерії ефективності. Види та характеристика прикладних соціально-психологічних досліджень: описові, аналітичні, оцінні. Визначення ефективності прикладних соціально-психологічних досліджень.

Сфери застосування прикладної соціальної психології: економіка та виробництво; політика; менеджмент та управління; освіта і наука; охорона здоров'я; сім'я та сімейні стосунки; правова сфера; пенітенціарна психологія.

Специфіка соціально-психологічного підходу до вивчення особистості. Визначення особистості у соціальній психології. Особистість як функціонально-рольова характеристика індивіда. Психологічні виміри взаємозв'язку особистості та суспільства. Соціально-психологічна компетентність особистості. Соціально-психологічні теорії особистості: психоаналітичний напрям, поведінкова психологія (біхевіоризм), гуманістична психологія; екзистенційна психологія, трансактний аналіз.

Соціально-психологічна сутність природи особистості. Характеристика структурних компонентів комунікативного потенціалу особистості: потреба у спілкуванні, комунікативні здібності, комунікативні знання, вміння та навички, комунікабельність.

Соціально-психологічні вектори вивчення особистості. Соціально-психологічні виміри структура особистості: когнітивна та мотиваційна сфери, Я-концепція, ментальність, ціннісно-змістова сфера, емоційно-психічні стани, соціально-психологічний досвід, локус контролю, статусно-рольові параметри.

Соціально-психологічні проблеми соціалізації особистості в сучасному суспільстві. Форми реалізації процесу соціалізації: соціальна адаптація, інтеріоризація, інтеграція. Співвідношення понять «соціалізація», «адаптація», «виховання» та «розвиток». Функціональний і змістовий аспекти процесу соціалізації. Стадії соціалізації за Г. Андреєвою. Соціально-психологічні механізми соціалізації: цілеспрямовані / стихійні, усвідомлювані / неусвідомлювані. Поняття асоціалізації, десоціалізації, ресоціалізації. Девіантна поведінка. «Маргінальна» особистість.

Особистість у соціальній групі. Самосвідомість особистості як чинник становлення особистості у групі. Специфіка входження особистості у групу. Групові норми. Фази входження особистості у соціальну групу: фаза адаптації; фаза індивідуалізації; фаза інтеграції. Чинники труднощів інтеграції особистості у групу.

Статусно-рольові параметри особистості: статус, позиція, авторитет, роль, престиж, ранг. Види соціальних ролей. Рольові очікування. Статеворольові характеристики особистості. Статева диференціація, статева роль, гендерна роль.

Теорії особистості

Проблема особистості в психології. Визначення поняття «особистість». Біологічні та соціальні фактори у розвитку особистості. Роль спадковості і соціального середовища у формуванні особистісних якостей. Персонологія як наука про особистість. Основні компоненти теорій особистості: структура особистості, мотивація, розвиток особистості, психопатологія, психічне здоров'я, система психотерапевтичного впливу.

Основні критерії оцінки теорій особистості: верифікація, евристична цінність, внутрішня узгодженість, економність, широта охоплення, функціональна значущість. Основні поняття, що дозволяють описувати особистість у різних психологічних теоріях: свобода – детермінізм, гомеостаз – гетеростаз та ін.

Основні методи дослідження особистості: спостереження, анамнез, інтерв'ю та самозвіттування, експеримент та кореляційний метод, тестування та проєктивні методи дослідження, бібліографічний метод та ін. Переваги та недоліки кожної групи методів.

Класифікація тестів, опитувальників та проєктивних методик.

Психодинамічна теорія особистості за З. Фрейдом. Основні принципи психоаналізу. Топографічна модель свідомості. Механізми формування сновидінь. Функції цензури. Основні етапи методу аналізу сновидінь. Структура особистості, основні її компоненти, їх функції та принципи функціонування. Структура інстинкту як основної рушійної сили. Класифікація інстинктів. Основні етапи психосексуального розвитку особистості: оральна фаза, анальна фаза, фалічна, латентний період, геніальна стадія. Поняття «тривога», її джерела та форми прояву. Захисні механізми Его: витіснення, проєкція, заміщення, раціоналізація, реактивні утворення, регресія, сублимація, заперечення та ін. Поняття «внутрішньо особистісний конфлікт». Методи дослідження особистості: асоціативний метод, інтерпретація (опору, трансферу та ін.), аналіз сновидінь, невротичних симптомів та ін.

Індивідуальна теорія особистості за А. Адлером. Основні положення індивідуальної психології. Основні поняття «відчуття неповноцінності», «соціальний інтерес», «потяг до досконалості», «стиль життя», динаміка їх змісту. Поняття «компенсація» та «псевдокомпенсація». Типи особистості за критерієм стилю життя: тип, що управляє; тип, що бере; тип, що уникає; соціально-корисний тип. Основні фактори, що впливають на розвиток особистості: ситуація в родині, наявність органічних та фізичних ушкоджень та вад, порядок народження в родині.

Аналітична теорія особистості за К.Г. Юнгом. Структура особистості, її основні компоненти. Структура неусвідомленого: індивідуальне та колективне. Поняття «архетип», зміст основних архетипів: персона, тінь, аніма та анімус, самість та ін. Основні принципи розвитку та функціонування особистості як динамічної системи: особливості взаємодії систем, принцип конфлікту, принципи розподілу енергії між системами та ін. Процес індивідуалізації. Екстраверсія та інтроверсія – основні атитюди особистості. Змістовний аналіз двох типів особистості: екстраверт та інтроверт. Основні психологічні функції: мислення, інтуїція, відчуття та переживання.

Его-психологія Е. Еріксона. Основні положення теорії Е. Еріксона, напрями відхилення від класичного психоаналізу. Основний епігенетичний принцип розвитку особистості. Основні стадії психосоціального розвитку особистості: немовля, раннє дитинство, вік гри, шкільний вік, юнацтво, рання зрілість, середня зрілість, пізня зрілість. Поняття «криза», позитивні та негативні компоненти кризи на кожному етапі розвитку особистості. Поняття «его-ідентичність». 4 основні статуси его-ідентичності: дифузія ідентичності, мораторій, зумовленість та досягнення ідентичності.

Гуманістична теорія особистості за Е. Фроммом. Перегляд психоаналітичної теорії З. Фрейда, визначення ролі культурних та міжособистісних факторів. Основні принципи гуманістичної концепції. Поняття «свобода», її основні форми. Механізми втечі від свободи: авторитаризм, конформність, деструктивність. Основні екзистенціальні потреби особистості: у встановленні зв'язків, у переборюванні, у коріннях, в ідентичності, в системі поглядів та відданості. Соціальні типи особистості: рецептивний тип, накопичуючий тип, тип, що експлуатує, риночний тип, продуктивний тип особистості.

Соціокультурна теорія особистості за К. Хорні. Основні принципи концепції. Поняття «базальна тривога», причини її виникнення. Етіологія неврозів. Невротичні потреби. Стратегії компенсації базальної тривоги. Основні типи орієнтації: орієнтація на людей (поступливий тип); орієнтація від людей (відособлений тип); орієнтація проти людей (ворожий тип).

Диспозиційна теорія особистості за Г. Олпортом. Визначення ознака особистості, основні критерії її виокремлення. Види ознак: індивідуальні, загальні. Поняття «індивідуальна диспозиція». Основні типи диспозицій: кардинальні, центральні, вторинні. Стадії розвитку пропріума за Олпортом: тілесна самість, самоідентичність, самоповага, розширення самості, образ себе, раціональне управління собою, пропріативний потяг. Основні положення адекватної мотиваційної теорії. Основні типи функціональної

автономії: стала функціональна автономія, власна функціональна автономія. Принципи формування власної функціональної автономії. Поняття «зріла особистість», основні ознаки зрілої особистості.

Структурна теорія ознак особистості за Р. Кеттеллом. Структура ознак особистості, її основні принципи та засоби визначення ознак вторинного та третинного рівня (принципи факторного аналізу). Основні принципи класифікації ознак: поверхові ознаки – вихідні ознаки; конституційні – сформовані навколишнім середовищем; здібності, темперамент, динамічні ознаки, загальні – унікальні ознаки. Основні джерела визначення ознак: L – дані, Q – дані, T – дані. Багатопланова стратегія дослідження.

Теорія типів особистості за Г. Айзенком, її основні принципи. Основні типи особистості: стабільний екстраверт, стабільний інтроверт, невротичний екстраверт, невротичний інтроверт. Нейрофізіологічні основи ознак та типів. Змістовні розбіжності між інтровертами та екстравертами. Методи визначення типів особистості.

Основні принципи біхевіоризму, що визначив Дж. Уотсон. Теорія оперантного насліддя Б.Ф. Скіннера, її основні положення та принципи. Особистість з погляду біхевіористів. Респондента та оперантна форми поведінки, їх розбіжності. Процедура «вільного оперантного методу». Поняття «експериментальне вгасання». Основні режими підкріплення: неперервне, режим з константним співвіднесенням, режим з константним інтервалом; режим з варіативним співвіднесенням, режим з варіативним інтервалом. Поняття «первинне» та «вторинне» підкріплення. Контроль поведінки за допомогою авersive стимулів: покарання, негативне підкріплення. Наслідки використання покарання. Альтернативи покаранню. Основні аргументи Б.Ф. Скіннера проти використання покарання. Метод «поступового наближення до цілі», «можливість досягнення згоди». Генералізація та диференціація стимулів. Основні компоненти моделювання поведінки: поступове наближення та диференційне підкріплення.

Соціально-когнітивна теорія особистості за А. Бандурою, її основні принципи: відсутність зовнішнього підкріплення, здібності до саморегуляції, взаємний детермінізм. Модель взаємного детермінізму (функціонування людини-продукт взаємодії поведінки, особистісних факторів, навколишнього середовища). Научіння через моделювання. Основні процеси научіння через спостереження: процеси уваги, збереження, моторно-репродуктивні процеси, мотиваційні процеси.

Теорія соціального научіння за Дж. Роттером, її основні положення. Прогноз поведінки на основі аналізу 4 основних змінних: потенціал поведінки, очікування, цінність підкріплення, психологічна ситуація. Основна формула прогнозу поведінки. Класифікація потреб особистості: статус признання, захист-залежність, домінування, незалежність, любов та прихильність, фізичний комфорт. Основні компоненти потреб: потенціал потреби, цінність потреби, свобода діяльності та мінімальні цілі. Екстернальний та інтернальний локус контролю, їх змістовні характеристики.

Когнітивна теорія особистості за Дж. Келлі. Основні положення теорії: конструктивний альтернативізм, «людина – дослідник». Особистісні конструкти: моделі для реальності. Формальні якості конструктів, типи конструктів. Особливості мотивації особистості. Основний постулат та висновки з когнітивної концепції Дж. Келлі. Цикл дії людини: орієнтація – вибір – виконання. Зміни в системі особистісних конструктів. Взаємозв'язок між соціальними відносинами та особистісними конструктами.

Основні положення гуманістичної психології. Гуманістична теорія особистості А. Маслоу, її основні принципи. Поняття «екзистенціальний погляд на людину». Мотивація. Ієрархія потреб людини. Змістова характеристика кожної групи потреб: фізіологічні потреби, потреби в безпеці та захисті; потреби приналежності та любові; потреби самоповаги та само актуалізації. Поняття «самоактуалізація» А. Маслоу. Причини нерозповсюдженості самоактуалізації. Дефіцитарна мотивація та мотивація росту. Основні критерії дефіцитарних мотивів. Поняття «метапотреба» та «метапатологій» (цинізм, ненависть, вульгарність, дезінтеграція, безнадія та ін.). Основні характеристики

особистостей, що мають високо виразну потребу в самоактуалізації: самоповага та повага до інших, доброзичливість та терпимість, інтерес до навколишнього світу, прагнення розібратися в собі та ін. Засоби оцінки самоактуалізації.

Феноменологічна теорія особистості за К. Роджерсом. Рушійний мотив життя – тенденція актуалізації. Життєвий досвід, критерії його оцінки. Феноменологічна позиція К. Роджерса: поняття «внутрішня система координат», «психологічна реальність», холістичний підхід до опису особистості. Структура «Я-концепції», особливості її розвитку. Основні фактори, що зумовлюють розвиток «Я-концепції»: потреба в позитивній увазі, умови цінності, безумовна позитивна увага. Переживання загроз та механізми захисту. Поняття «повноцінно функціонуюча особистість», її основні якості: відкритість переживанням, екзистенціальний засіб життя, емпірична свобода, креативність та ін.

Історія психології

Історія психології: теоретичні та методологічні засади. Об'єкт і предмет історії психології, специфіка предметної області історії психології. Логіко-науковий, соціокультурний та особистісно-біографічний підходи в історії психології. Системний підхід як методологічна основа визначення предмету історії психології. Функції та завдання історії психології. Місце історії психології в системі психологічних дисциплін та її зв'язок з іншими галузями науки.

Проблема періодизації в історії психології. Основні етапи розвитку світового та вітчизняного наукового знання.

Загальні закономірності розвитку психологічних знань. Історичні форми психологічного знання: буденні уявлення про душу; міфологія, релігія та мистецтво як джерела та форми розвитку психологічного пізнання; наукове психологічне пізнання: етапи еволюції та характер взаємодії різних форм психологічного пізнання.

Чинники, що визначають виникнення та розвиток психологічних ідей. Інваріанти психологічного знання – принципи, категорії, проблеми. Основні принципи історико-психологічного пізнання: принцип системності, принцип розвитку, принцип єдності логічного та історичного, принцип соціально-культурної обумовленості розвитку психологічного пізнання. Механічний, біологічний та психологічний детермінізм.

Історичні джерела та їх класифікація. Методи вивчення історії психології: метод логічної поетапної реконструкції, категоріальний аналіз, біографічний метод. Сучасні тенденції та перспективи історико-психологічних досліджень.

Психологічні ідеї Античності. Досократівський період. Виникнення першої наукової гіпотези про психіку – психології – як науки про душу. Етимологія поняття «душа», причини його виникнення як відображення особливостей життєдіяльності давньої людини. Поняття душі в міфології та філософії. Особливості античної психології, її періодизація. Протофілософський етап розвитку античної психологічної думки (Фалес, Анаксимен, Анаксагор).

Виникнення перших психологічних концепцій, пошук субстанції душі, пояснення її функцій та законів розвитку. Вчення Геракліта. Натурфілософська психологічна думка як вид природоцентристського підходу у розумінні людини та її душі (іонійська та італійська школи, Емпедокл, Анаксагор, Алкмеон, Гіппократ). Атомістична концепція Демокрита, його психологічні погляди.

Психологічні ідеї Античності: вчення про душу в ідеалістичній філософії Стародавньої Греції. Сократ та його вчення про душу – початок нової антропоцентристської традиції у розумінні людини. Принципи сократичної бесіди як засобу пізнання моральних показників поведінки та вдосконалення людини. Етико-психологічне вчення Платона та ствердження об'єктивно-ідеалістичного підходу у психології. Будова душі, дуалізм душі та тіла, почуттєвого та розумового у концепції Платона. Моністичне розуміння співвідношення душі і тіла в біопсихології Аристотеля,

функції душі, проблеми психології пізнання. Платон і Аристотель – витоки двох традицій в європейській психологічній думці.

Історія елліністичної психології (перипатетики, епікурейці, стоїки, платонізм). Психологічні погляди Галена. Лукрецій Кар про будову душі, диференціацію душі і духа. Джерела інтроспекціонізму та проблеми рефлексії у працях Плотіна.

Психологічні ідеї у руслі ранньохристиянської патристики. Проблеми вольової регуляції поведінки, психології пізнання та любові як виміру цінності особистості у вченні Августина. Загальна характеристика античної психології, її роль та місце у розвитку світової психологічної думки.

Розвиток психологічних знань у феодальному суспільстві: Середні віки та Епоха Відродження. Загальна характеристика розвитку психологічної думки періоду Середньовіччя. Арабомовна середньовічна психологічна думка. Культура арабомовних народів в період Середньовіччя. Антропологічна думка у домінуючих ідейних вченнях арабомовної культури Середньовіччя. Загальні ідейно-теоретичні основи арабомовної перипатетики.

Антропологічне і психологічне вчення Ібн Сіні: (біографія Ібн Сіні, напрями наукової діяльності, особливості та джерела розвитку наукового світогляду, психологічні ідеї). Психологічні погляди Ібн Рушда. Психологічні погляди Альгазена. Схоластика як основа філософсько-психологічної думки середньовікової Європи. Співвідношення віри і знання, розуміння душі у християнському віровченні та схоластиці. Аврелій Августин та його психологічні погляди. Особливості інтерпретації людини та її внутрішнього світу у номіналізмі та реалізмі.

Вчення Фоми Аквінського як форма схоластичної інтерпретації душі. «Історія моїх нещастя» П. Абеяра, «Бритва Оккама» і номіналістське вчення Дунса Скотта. Р. Бекон про роль досвіду у пізнанні.

Загальна характеристика розвитку психології в Новий час. Емпірична концепція Ф. Бекона, розробка методологічних проблем пізнання; вчення про «ідоли» як джерела помилок людини, що пізнає. Раціоналізм в психології.

Декарт і початок нового етапу у розвитку психології: рефлекторна концепція та інтроспективне розуміння свідомості. Перетворення предмету психології – від вивчення душі до вивчення свідомості. Універсальні сумніви Декарта як метод пізнання світу та людини. Дуалізм Декарта і постановка психофізичної проблеми. Поняття про вроджені ідеї та вчення Декарта про раціональну інтуїцію. Концепція афектів Декарта.

Післядекартівська полеміка про природу людини і душі (Т. Гоббс, Б. Спіноза, Дж. Локк, Г.В. Лейбніц). Вчення Спінози про афекти. Проблема свободи волі. Монадологія Лейбніца – розробка проблеми структури душі, ідеї несвідомого. Сенсуалізм в психології. Епіфеноменалістська теорія психічного Т. Гоббса. Емпіризм та сенсуалізм Д. Локка, вчення про два джерела пізнання, критика теорії вроджених ідей. Полеміка Локка та Лейбніца. Формування емпіричної психології. Розвиток асоціативних ідей.

Розвиток психології у XVIII столітті. Особливості світосприйняття та специфіка культури епохи Просвітництва. Ньютонівська механіка та її вплив на формування наукових ідей Д. Гартлі та його картину психічного світу людини. Д. Берклі, Д. Юм – подальший розвиток інтроспективних уявлень. Особливості психологічних поглядів французьких матеріалістів XVIII століття (Ж. Ламетрі, З. Кондильяк, К. Гельвецій, Д. Дідро, Ж. Руссо). Психологічні ідеї німецької класичної філософії кінця XVIII – початку XIX століття.

Становлення психології як самостійної науки (середина XIX- початок XX ст.). Німецька емпірична психологія першої половини XIX ст. Вчення І.Ф. Гербарта. Розвиток англійської асоціативної психології (Т. Браун). Психологічні ідеї в роботах представників німецької класичної філософії (І.Г. Фіхте, Ф.В. Шеллінг, Г.В.Ф. Гегель, Л. Фейєрбах, І. Кант). Френологія Ф. Галя. Досягнення в галузі фізіології, які вплинули на розвиток психологічного знання.

Передумови виокремлення психології як самостійної науки. Перші галузі психології як самостійної науки: психофізіологія органів почуттів (Г. Гельмгольц), психофізика (Е. Вебер і Г. Фехнер), психометрія (Дондерс). Створення першої експериментальної лабораторії В. Вундта та початок експериментального етапу у розвитку психології. Розвиток експериментальної психології в Європі, Америці в наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Експериментальні методи, обладнання.

Основні школи психології ХХ ст. Розвиток психологічного пізнання – причина кризи вундтівського розуміння в психології. Критика структуралізму Вундта з боку функціоналізму. У. Джеймс і виникнення прагматизму.

Основні особливості розвитку світової психології у ХХ столітті, її етапи. Ш. Бюллер, М. Ланге, Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн про прояви, причини та сенс методологічної кризи в психології та шляхи її подолання.

Розвиток психології в Росії. Психологія в радянський період. Уявлення про роль, місце та основні проблеми психології у суспільній свідомості. Загальна характеристика російської психології цього періоду. Суспільні уявлення про стан і проблеми психології цього періоду у періодичних виданнях. Проблема метода в психологічних дослідженнях. Критика методу самоспостереження. Зауваження до експериментального метода. Самостійність психології як науки. Перспективні теми і напрямки розвитку психології.

Показники росту значення психологічних досліджень у суспільстві. Психологія в діяльності наукових спільнот. Психологічна освіта. Основні наукові напрями в російській психології цього періоду.

«Експериментальна психологія»: передумови введення експерименту в психологію, особливості розвитку вітчизняних експериментально-психологічних досліджень, дискусії про метод психологічного дослідження, взаємозв'язок експерименту та теорії, можливості та обмеження застосування експериментального метода, уявлення про класифікацію психологічних методів. Емпірична психологія.

Передумови та перспективи розвитку психології в Україні. Психологія в Україні та українська культура ХХ ст. Класично-інтроспективне природничо-наукове та культурно-гуманістичне спрямування історії психології в Україні. Психологія у власних межах. Роль суб'єктивності у провідній діяльності Г.С. Костюка (1899-1982). Провідні вчені-психологи України кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Становлення психології як науки: історія та сучасність. Основні тенденції у розвитку сучасної світової психології. Виникнення інтегральних концепцій в межах новітніх наукознавчих і соціальних ідей – інформатизації, комп'ютеризації, ідеї глобальної екологічної кризи. Когнітивна психологія. Екологічна психологія. Психологія життєвого шляху. Темпоральна психологія. Історична психологія.

Основна література

1. Волошина В. В., Долинська Л.В. Загальна психологія: Практикум. К: Каравела, 2017. 280 с
2. Гриньова Н.В. Історія психології : курс лекцій : Навчальний посібник. Умань : Візаві, 2012. 209 с.
3. Губеладзе І.Г. Соціальна психологія власності : монографія. К.: Талком, 2021. 406 с.
4. Данилюк І. Історія психології в Україні. К.: Либідь, 2002. 152 с.
5. Дуткевич Т. В. Дитяча розвивально-корекційна психологія. Модульний навчальний посібник для студентів ВНЗ за напрямом підготовки 6.030103 «Практична психологія». К. : Центр учбової літератури, 2017. 304 с.
6. Загальна психологія : Навч. посібник / За ред. Л. Долинської, О. Скрипченко. К. : Либідь, 2005. 464 с.
7. Загальна психологія : Навч. посібник / О. П. Сергєєнкова, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. К. : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

8. Загальна психологія : Підручник для студент вищих навч. закладів / За заг. ред. С. Д. Максименка. К. : Форум, 2000. 543 с.
9. Загальна психологія: Хрестоматія : Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Каравела, 2007. 640 с.
10. Коханова О.П. Історія психології: від античності до початку ХХ століття. Навчальний посібник. Київ: Інтерсервіс, 2016. 235 с.
11. Корольчук М. С. Історія психології: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Ельга, Ніка-центр, 2010. 248 с.
12. Криворучко П. П. Історія психології: Курс лекцій. К.: КиМУ, 2003. 220 с.
13. Москаленко В. В. Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене. К.: Центр учбової літератури, 2008. 688 с.
14. Маноха І.П., Роменець В.А. Історія психології ХХ століття: Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2007 832 с.
15. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : «Нова Зоря», 2020. 192 с.
16. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія соціальної комунікації: навч. посібник. Івано-Франківськ, 2021. 224 с.
17. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П.П.Горностай, М.М. Слюсаревський, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, Н.В.Хазратова та ін. ; за ред. М.М.Слюсаревського. Київ: Талком, 2018. 580 с
18. Павелків Р. В. Загальна психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Кондор, 2013. 570 с.
19. Попович І.С. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон: Олді-плюс, 2019. 158 с.
20. Психологія : Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. К. : Либідь, 1999. 558 с.
21. Психология человека от рождения до смерти. Психологический атлас человека / Под ред. А. А. Реана. СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2013. 382 с.
22. Роменець В.А. Історія психології ХІХ початок ХХ століття: Навч. посібник. К. : Либідь, 2007. 832 с.
23. Савчин М. В. Загальна психологія : Навчальний посібник. К. : Академвидав, 2012. 461 с.
24. Савчин М. Вікова психологія: навч. посіб. 3-тє вид. перероб., доповн. К. : ВЦ «Академія», 2017. 368 с.
25. Сергєєнкова О. П. Вікова психологія. Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
26. Скрипченко О. В., Долинська Л. В. Загальна психологія: Підручник. К.:Каравела, 2017. 464 с.
27. Слюсаревський М. М., Блинова О.Є. Психологія міграції : Навчальний посібник ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Видання друге, перероблене і доповнене. Київ : Талком, 2018. 360 с.
28. Шахова О.Г. Соціальна психологія особистості: Навчальний посібник. Харків: «Контраст», 2019. 116 с

Додаткова література

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
2. Жуков С. М., Жукова Т. В. Історія психології. К.: Кондор, 2009. 232 с.
3. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції : навч. посіб. Суми. : ВТД «Університетська книга», 2008. 384 с.
4. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : наукова монографія. К. : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
5. Роменець В. А. Історія психології ХVІІІ століття. Епоха Просвітництва: Навч. посібн. К.: Либідь, 2006. 1000 с.

6. Носенко Е. Л., Аршава І. Ф. Сучасні напрями зарубіжної психології: психологія особистості : Підручник. Д. : Вид-во ДНУ, 2010. 327 с.
7. Психологія мас : навчальний посібник / автор-упорядник Я. Є. Кальба. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 208 с.

Інформаційні ресурси:

1. Варій М. Й. Загальна психологія : Навчальний посібник [Електронний ресурс]. К. : Центр учбової літератури, 2007. 968 с. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-113.html>
2. Загальна психологія : Навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. П. Сергеєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасека. К. : Центр учбової літератури, 2012. Режим доступу: http://www.college-chnu.cv.ua/images/Books/Nastja/sergeenkova_o_p_zagalna_psihologiya.pdf
3. Загальна психологія : Підручник [Електронний ресурс] / За ред. О. В. Скрипниченко. Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/505-zagalna-psihologiya-skripchenko-ov-.html>
4. Махній І.П., Скок М.А. Історія психологічної думки: Навч. посібник [Електронний ресурс]. Чернігів: Чернігівський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, 2010: <http://makhnii-history.blogspot.com/>.
5. Савчин М.В. Вікова психологія : навч. посіб. [Електронний ресурс]. К.: Академвидав, 2006. 360с. // <http://studentam.net.ua/content/category/>
6. <http://www.psychologytoday.com/> психологічний он-лайн журнал.
7. <http://psyfactor.org/> проєкт “Пси-фактор”.

Модуль «Психодіагностика, практична психологія»

Психодіагностика

Наукова психодіагностика та психодіагностична практика. Диференційна психометрика. Вимоги до використання психодіагностичних методів. Визначення та класифікація тестів. Розробка первинної форми тесту. Вибір шкал до тесту. Шкалування. Класифікація шкал. Вимоги до тестових завдань та їх формулювання. Поняття про репрезентативну вибірку досліджуваних, кількісні та якісні критерії відбору досліджуваних. Аналіз результатів рішення тестових завдань у відповідності з їх трудністю та дискримінативністю. Підготовка, проведення та обробка результатів тестових випробувань. Обґрунтування тестів як вимірювальних інструментів і їх інтерпретація. Надійність тесту, методи визначення надійності. Контроль валідності тесту. Тестові норми. Статистичне обґрунтування тестових норм.

Психодіагностика рис особистості. Психодіагностика конституційних рис. Психодіагностика мотивації. Методи діагностики сприймання. Методи психологічної діагностики уваги. Методи психологічної діагностики пам'яті. Методи психологічної діагностики мислення. Методи діагностики рівня загального інтелектуального розвитку. Принципи побудови інтелектуальних тестів. Методи психологічної діагностики властивостей нервової системи. Методи психологічної діагностики міжособистісних відносин. Патохарактерологічна діагностика. Поняття шкільної зрілості, діагностика психологічної готовності дитини до шкільного навчання. Проективні методи, їх особливості та використання у практиці. Методи діагностики емоційної сфери особистості. Методи вимірювання особистісних якостей. Багатомірні особистісні опитувальники. Методи діагностики професійних інтересів та нахилів старшокласників. Методи психологічної діагностики особливостей темпераменту.

Експериментальна психологія

Поняття про становлення і розвиток предмета експериментальної психології. Основна парадигма психологічного дослідження. Теорія і її структура. Структура

наукового дослідження, принципи його проведення. Типи дослідження. Етапи нормативного процесу наукового дослідження. Основні припущення природничо-наукового дослідження. Типи гіпотез. Основна відмінність статистичної гіпотези від теоретичної. Специфіка проведення власне психологічного дослідження.

Фактори, які обумовлені ситуацією взаємодії експериментатора та досліджуваного. Основні причини артефактів: «ефект плацебо», «ефект Хотторна», «ефект фасилітації», «ефект Розенталя». Особливості мотивації учасників дослідження. Способи контролю впливу ефектів спілкування на результати експерименту. Вплив особистості експериментатора на хід і результат психологічного дослідження. Основні причини артефактів: «ефект першого враження», «ефект соціального порівняння», «ефекти оцінювання дій іншого». Типові помилки фіксування й оцінювання результатів діяльності випробуваних. Способи контролю даних ефектів. Вплив особистісних якостей і стилю спілкування експериментатора на результат дослідження.

Проблема постановки мети дослідження. Особливості створення інструкції до експерименту. Способи контролю розуміння інструкції. Специфіка об'єкта дослідження в психології. Типи психологічного дослідження: каузальне і телеологічне, загальнопсихологічне і диференційно-психологічне, структурне і процесуальне. Специфіка методів дослідження в психологічному дослідженні. Множинність класифікацій психологічних методів (класифікації Б.Г. Ананьєва, С.Л. Рубінштейна, Г. Д. Пирьова, та ін.).

Метод спостереження в психології, його специфіка. Спостереження як метод і як методика дослідження. Складові спостереження як конкретної методики дослідження. Особливості складання програми спостереження. Засоби фіксування результатів спостереження.

Специфіка проведення опитування в психології. Основні форми опитування: інтерв'ю й анкетування. Види інтерв'ю. Основні фази проведення опиту. Основні типи питань і особливості їх формулювання. Правила складання програми опитування. Засоби спонукання активності респондента в процесі проведення опиту.

Психологічний експеримент, його загальна характеристика. Структурні складові експерименту, основні типи відношень між залежною та незалежною змінною. Планування експерименту. Вимоги до одержання достовірних даних: репрезентативність, валідність, надійність. Фактори, що визначають високу валідність і надійність дослідження. Способи поліпшення реальності. Основні характеристики вибірки. Розподіл та відбір досліджуваних до груп.

Основні експериментальні схеми проведення дослідження: міжгрупові (класичні) та внутрішньогрупові, факторні плани. Схеми неекспериментального дослідження: кореляційне дослідження (його типи), схема "ex-post-facto".

Класичні методи дослідження значень абсолютних та диференціальних порогів: методи „мінімальних змін”, „постійних подразників” та „середньої оцінки”. Визначення умов, які впливають на значення порогів. Основні закони психофізики. Основні методи та прийоми дослідження константності та предметності сприйняття. Основні методи вивчення особливостей сприйняття часу: метод відтворення певного проміжку часу; метод абсолютної оцінки; оцінка за методом порівняння; оцінка за методом продукування. Основні закономірності сприйняття часу.

Експериментальні методи дослідження особливостей процесів пам'яті. Два класичних методу вивчення об'єму короткочасної пам'яті: методи Джекобса та Бушке. Методи дослідження основних мнемічних процесів. Аналіз особливостей процесу запам'ятовування інформації за допомогою технік: метод утримання членів ряду; метод завчання; метод вдалих відповідей; метод антиципації. Основні методи дослідження процесів відтворення та впізнання інформації: метод утримання членів ряду; метод тотожних рядів. Класичні методи аналізу особливостей процесу зберігання інформації у пам'яті: метод утримання членів ряду; метод послідовного відтворення; метод заданого

еталону; техніка реконструювання ряду; метод збереження інформації. Основні прийоми аналізу опосередкованих форм запам'ятання інформації. Методи „Подвійної стимуляції” та „Піктограми”.

Основні властивості процесу уваги. Поняття про перцептивний та інтелектуальний об'єми уваги. Основні показники визначення об'єму інтелектуальної уваги. Методики «коректурної проби» як основний методичний прийом дослідження властивостей уваги. Основний прийом дослідження вибірковості, як властивості процесу уваги. Визначення основних показників дослідження стійкості уваги: тривалість та динаміка. Метод «подвійних зображень» як основний методичний прийом аналізу тривалості стійкості уваги. Основні методи дослідження концентрації, переключення та розподілу уваги. Класифікація підходів дослідження розумового процесу: аналіз структури розумового процесу та факторів, які визначають рівень успішності вирішення розумової задачі (техніка самоспостереження; метод розмірковування вголос; методика „підказки”, метод рішення математичних задач, які зростають за рівнем складності); аналіз особливостей розумових операцій (метод аналізу здійснення певних логічних операцій – аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, конкретизації; техніка екстраполяції результату; метод доповнення; методики інтерпретації та оцінки значення прислів'їв); аналіз стратегій вирішення розумових задач (метод визначення стратегій Дж. Брунера та методика Л.С. Виготського-Сахарова). Методи визначення процесу розуміння тексту. Метод надання відповідей на запитання до тексту та метод складання запитань до тексту. Методи доповнення інформації, надання узагальнюючого резюме до тексту, складання плану тексту, транспозиційного аналізу тексту (А.А. Брудного) та семантичного диференціалу. Експериментально-психологічні методи дослідження мови (мовлення). Прямі й непрямі методи вивчення мовлення суб'єктів; загальна характеристика групи непрямих методів. Класифікація методів вивчення психомоторних компонентів діяльності. Структура реакції суб'єкта та основні показники визначення її успішності. Методи вивчення емоційної сфери суб'єкта. Фізіологічні показники емоційних станів та їх діагностика. Методи дослідження особливостей психоемоційної сфери за суб'єктивними показниками. Недоліки цього експериментального підходу.

Патопсихологія

Предмет патопсихології як галузі психологічної науки. Співвідношення патопсихології з суміжними дисциплінами: нейропсихологією, психіатрією, дефектологією. Наукові, практичні та методологічні передумови виділення патопсихології в самостійну галузь психологічного знання. Значення психології для теорії загальної та медичної психології. Невідповідність поняття «особистість» у психіатрії, психології, соціології та філософії. Завдання патопсихології. Поняття про психічну норму та патологію. Статистична норма, функціональна норма, індивідуальна норма. Ознаки психічних порушень. Розмежування психологічних феноменів та патопсихологічних симптомів.

Методи клініко-психологічного дослідження (клінічне інтерв'ю, психологічна бесіда, збір психологічного анамнезу, аналіз біографії та інше) як перший етап експериментально-психологічного дослідження. Особливості організації і проведення патопсихологічного експерименту – формування мети та завдання патопсихологічного дослідження. Критерії та особливості підбору експериментальних методик, проведення патопсихологічного дослідження згідно поставленої мети (оцінка психічних функцій, процесів, станів, особливостей та ін.). Тести, їх використання в патопсихологічному дослідженні. Аналіз отриманих результатів (якісний та статистичний) і формування висновків. Проблема співвідношення теорії та емпіричних даних у патопсихології.

Клінічна, психологічна феноменологія та психологічні механізми порушень сприйняття. Розлади сприйняття: ілюзії, галюцинації, психосенсорні розлади. Роль перевантаження аналізаторів та недостатності інформації у виникненні порушень

сприйняття. Порушення особистісного компоненту сприйняття. Афективні, вербальні ілюзії, парейдолії. Класифікація галюцинацій за органами відчуттів та ступенем складності; істинні та псевдогалюцинації. Теорії виникнення галюцинацій.

Психологічні механізми порушення пам'яті. Співвідношення порушень пам'яті та уваги. Безпосередня та опосередкована пам'ять і порушення. Дисмнезії та парамнезії. Типи порушення пам'яті: дегенеративні амнезії та дисоціативні амнезії. Методи дослідження особистісного компоненту пам'яті. Проблема забування намірів. Методи дослідження та шляхи корекції динамічних розладів пам'яті.

Психологічні механізми та клінічна феноменологія розладів мислення. Психологічні, у тому числі психоаналітичні, теорії розладів мислення. Розлади мислення за темпом: прискорення, уповільнення, затримки, тугорухомість. Розлади мислення за формою: надмірно-деталізоване, резонерство, розірваність, паралогічне, стереотипії, аутистичне, незв'язане, персеверації. Розлади мислення за змістом: маячні ідеї, надцінні ідеї, нав'язливі ідеї. Форми маячення - несистематизоване (параноїдне) та систематизоване (паранойяльне). Синдроми маячення – параноїдний, парафренний, паранойяльний, синдром Котара. Порушення процесів узагальнення та абстрагування. Порушення цілеспрямованості та динамічності мислення. Порушення мотиваційного компоненту мислення. Опанування навичками виявляти основні симптоми та синдроми розладів мислення за допомогою клініко-психопатологічного методу та із застосуванням патопсихологічного дослідження.

Характеристики мови та мовлення. Розлади розвитку мовлення. Види порушення мовлення, їх характеристики та особливості діагностики. Розлади навичок читання, письма. Чинники виникнення розладів. Особистісні характеристики при розладах мовлення, читання, письма. Прогноз цих розладів, можливості корекції.

Визначення поняття «олігофренія». Характеристики розумової відсталості. Схожість та відмінності з деменцією. Головні клінічні признаки олігофренії. Деменція, характерні признаки деменції. Чинники розумової відсталості: ендогенні та екзогенні. Ступені розумової відсталості: дебільність, імбецильність, ідіотія. Класифікація олігофренії за М.С. Певзнер.

Визначення поняття «затримки психічного розвитку», схожість та відмінність від олігофренії. Механізми формування затримки психічного розвитку. Критерії діагностики психологічних сфер з метою встановлення діагнозу «затримка психічного розвитку». Види ЗПР: гармонійний психофізичний інфантилізм, церебрально-органічна затримка, соматична затримка, педагогічна та мікросоціальна занедбаність. Прогноз цих розладів.

Характеристики емоційної сфери, її складові характеристики. Порушення в емоційній сфері поділяють на гіпотимію, гіпертимію, паратимію, а також порушення динаміки емоцій. Зміст чинників за якими емоційні розлади вважають патологічними. Умови виникнення емоційних розладів: зовнішні ситуаційні умови, внутрішні особистісне обумовлені умови. Класи емоційних порушень: розлади тривоги та розлади настрою. Тривога, паніка, страх, фобії. Депресія, біполярні афективні розлади.

Загальнонаукові підходи до визначення свідомості та самосвідомості. Критерії порушення свідомості за К. Ясперсом. Синдроми порушення свідомості: оглушення (три ступеня оглушення: обнубіляція, сопор та кома), деліріозне затьмарення свідомості (абортивний, професійний, муситуючий), онейроїдний (сновидний) стан свідомості, сутінковий стан свідомості. Розлади самосвідомості: псевдо деменція, деперсоналізація.

Загальні відомості про шизофренію. Характеристики симптомів шизофренії. Форми шизофренії: параноїдна, кататонічна, гебефренічна та проста. Теорії виникнення шизофренії. Загальні відомості про епілепсію. Види епілепсії, особливості психіки.

Історія поняття «аутизм». Визначення «аутизм». Синдром Л. Каннера, синдром Х. Аспергера. Особливості дітей з раннім дитячим аутизмом. Критерії наявних форм аутизму. Класифікація РДА. Питання корекційної допомоги дітям з аутизмом.

Основи психотерапії та консультування

Визначення психотерапії. Предмет і задачі. Основні відмінності психотерапії від інших методів лікування. Психологічні методи впливу в психотерапії. Різні моделі психотерапії. Загальні фактори психотерапії. Показання до застосування психотерапії. Протипоказання застосуванню психотерапії. Класифікація методів психотерапії.

Класичний психоаналіз. Структура особистості у концепції З.Фрейда: Лібідо, Его, Супер-его. Принцип задоволення. Принцип реальності. Принцип «потрібно, необхідно». Внутрішній конфлікт. Три види страху: невротичний, реалістичний, моральний. Стадії психосексуального розвитку. Оральна фаза та оральна фіксація. Анальна фаза та анальна фіксація. Фалічна фаза та фалічна фіксація. Латентна фаза. Генітальна фаза.

Психотехніки: метод вільних асоціацій, тлумачення снів, інтерпретація, аналіз опору, аналіз переносу (трансферу). Поняття «механізми психологічного захисту». Класифікації механізмів психологічного захисту.

Індивідуальна психотерапія за А. Адлером. Основні поняття концепції: феноменологічна орієнтація (суб'єктивне сприйняття дійсності), цілісність (урахування минулого, реальності та майбутнього), комплекс неповноцінності та компенсації, стиль життя, телеологія вимислу, соціальна цікавість (соціальні особистісні почуття, когнітивні соціальні припущення, соціальна поведінка). Мета терапевтичного процесу. Позиція клієнта-терапевта. 4 етапи терапії: встановлення відносин; аналіз динаміки; саморозуміння (інсайт), переорієнтація. Психотехніки: Антисуггестія; «Як якщо...», «Постановка мети».

Поведінкова психотерапія. Класичне обумовлення за І.П. Павловим. Позитивне й негативне підкріплення. «Терапія та модифікація поведінки». Генералізація. Методи терапії: навчання способам підкріплення (жетонна система, самопідкріплення). Реципрокна аверсивна терапія. Оперантна аверсивна терапія. Шейпінг. Фейдінг (затухання). Імерсійні методи. Тренінг самоствердження. Навчання на моделях.

Когнітивна психотерапія. Раціонально-емотивна психотерапія Елліса: типи когніцій: дескриптивні й оцінні. АВС-концепція. Техніки: АВС-самоаналіз, рольова гра; «атака на страх».

Нейролінгвістичне програмування. Принципи та основні поняття НЛП. Репрезентативні системи: візуальна, аудіальна, кінестетична. Канали для встановлення рапорту. Сигнали доступу. Технічні процедури методу НЛП.

Метод кататимного переживання. Основа метода – вільне фантазування. Показання та протипоказання для застосування методу. Терапевтичні чинники: образне уявлення; усвідомлення; предметизація та спонтанна інтерпретація, вивільнення почуттів та катарсис; зворотний зв'язок та відкриття. Технічні процедури методу символдрами. Техніки основної ступені.

Гуманістичний психоаналіз за Е. Фроммом: Основна ідея. Специфіка ролі терапевта – клієнта. Особистість у концепції Е. Фромма. Мета терапії. Шляхи досягнення психотерапевтичного ефекту. Гуманістична психотерапія: Психологія самореалізації за А. Маслоу та недирективна клієнт-центрована психотерапія за К. Роджерсом. Причини психічних конфліктів у гуманістичних концепціях А. Маслоу та К. Роджерса. Опишіть техніку емпатичних відповідей.

Екзистенціальна психотерапія. Пошук смислу життя як людська потреба. Унікальність смислу життя, тоталітаризм та конформізм. Свобода волі. Совість як «орган» сенсу. Втрата смислу життя як одна з причин соціальної безпомічності. Допомога у пошуку смислу як завдання екзистенціальної психотерапії. Основні положення напрямку.

Гештальттерапія. Основні принципи та ідеї гештальтпсихології та їх використання у побудові теорії терапії. Поняття «гештальт», «фігура і фон». Гомеостатична модель описання людини, взаємодія людини з оточуючим середовищем, виникнення гештальту (поняття завершеного та незавершеного гештальту). Основні види психологічного захисту – злиття, інтроекція, проекція, ретрофлексія. Принципи гештальттерапії: Я і Ти, що і як, тут і зараз. Усвідомлення – ключове поняття гештальттерапевтичного процесу. Етапи

терапевтичного процесу: рівень кліше, рівень програвання ролей, антиекзистенціальний рівень (рівень фобічного уникання); «рівень страху смерті». Техніки психотерапії: «човникова техніка», фокусування на тій частині тіла, яка передає неусвідомлені переживання, терапевтичні метафори.

Ігрова психотерапія. Особливості та історія розвитку ігрової психотерапії. Принципи та організація ігрової терапії. Значення гри в психотерапії дорослих та дітей. Організація психотерапевтичних ігор та вимоги до психотерапевта. Методи ігрової терапії: вільне відігривання проблем, метод конгруентної комунікації, метод систематичної десенсибілізації.

Тілесна психотерапія. Ключові поняття психотерапії В.Райха. Поняття «м'язового панцира». Способи розслаблення кілець м'язового панцира. Метод Александера. Рольфінг. Первинна терапія Артура Янова.

Професійні та етичні вимоги до психотерапевта. Загальні стратегії психотерапевтичного консультування. Етапи психотерапевтичного процесу. Перша зустріч психотерапевта з клієнтом. Дослідження проблеми клієнта: стандартизовані та нестандартизовані інтерв'ю, тести, спостереження (наприклад, за невербальними проявами у поведінці), результати самоспостереження, специфічні прийоми для символічного описання проблеми, наприклад, спрямована уява, проєктивні методики, рольові ігри.

Схема інтерв'ю (для збору інформації про клієнта). Типи пред'явлення клієнтом своєї проблеми. Встановлення відносин довіри і співробітництва між терапевтом та клієнтом. Визначення цілей і проробка альтернатив, обґрунтування психотерапевтом терапевтичної стратегії. Дослідження проблеми (вираження, прийняття та усвідомлення клієнтом неусвідомлених емоцій). Робота над поставленими цілями. Перетворення внутрішніх змін у реальну поведінку. Завершення психотерапії. Оцінка ефективності психотерапії. Методичні засоби перевірки результативності психотерапії: інтерв'ю; самоспостереження; самооцінка; опитувальники; рольова гра; робота з образами; вимірювання фізіологічних показників.

Вербальні і невербальні засоби психотерапевтичної роботи. Етичні принципи психотерапевта: відповідальність; конфіденційність; прийняття клієнта.

Практичні аспекти роботи психотерапевта. Професійна позиція консультанта. Формування консультативного альянсу. Емпатія, безумовне прийняття, конгруентність. Відстороненість. Посередництво. Донорство. Поняття про підбудову. Рапорт з самим собою та з клієнтом. Практичне відпрацювання навичок.

Основна література:

1. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Русова В. М. Психологічне консультування: навч. посіб. Київ: Каравела, 2018.
2. Антонова-Турченко О. Г. Відконфлікту до взаєморозуміння. Київ: Інтпсихології, 2020. 36с.
3. Афанасьєва Н. Є. Психологічне консультування фахівців екстремального профілю : теорія, методологія, практика : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2017. 315 с
4. Бондарчук О.І. Експериментальна психологія. Курс лекцій. К.: МАУП, 2003. 119 с.
5. Варій М. Й. Психологія особистості: Навч. посібник для вузів. К. : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
6. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. К. : Професіонал, 2007. 208 с.
7. Главацька О. Л. Основи психологічного консультування особистості: навч. посіб. Київ: Каравела, 2018. 247 с.
8. Клінічна психологія: навчальний посібник / укл. Ю.П.Никоненко. К.: КНТ, 2016. 369 с.
9. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ніка-центр, 2004. 400 с.

10. Максименко С.Д., Носенко Е.Л. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус). Навчальний посібник. К.: МАУП, 2002. 128 с.
11. Максименко С.Д. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 360 с.
12. Моргун В.Ф., Тітов І.Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. 464 с.
13. Мартинюк І.А. Патопсихологія: навчальний посібник. К., 2019. 208 с
14. Мушкевич М. І., Чагарна С .Є. Основи психотерапії : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 420 с.
15. Ніконенко Ю. П. Клінічна психологія: навчальний посібник. К.: КНТ, 2016. 369 с
16. Панок В.Г., Чаплак Я.В., Зварич І.М. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультації: навч. посібник. Чернівці :Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 384 с.
17. Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н.таін. Основи практичної психології: підручник. Київ: Либідь, 2019. 536с.
18. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики : навч.-метод. посібник Суми: ВТД «Університетська книга», 2019. 442 с
19. Психотерапія з психокорекційною роботою. Навчально-методичний посібник. / Автор-упорядник Михальченко Н.В. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018.236 с.
20. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці : Навчальний посібник. Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2009. 575 с.
21. Савченко О.В. Експериментальна психологія : методичні рекомендації щодо проведення практичних робіт. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2012. 214 с.
22. Самошкіна Л.М. Психодіагностика: Навч. наоч. посіб. з мультимедійним курсом. Д.: Вид-во ДНУ, 2012. 448 с.
23. Седих К. В., Фільц О. О. Основи психотерапії. Навчальний посібник. К. : Академвидав, 2016. 192 с. (Серія «Альма-матер»).
24. Скребець В.О. Основи психодіагностики: Навч. посіб. 4-е вид. К. : Слово, 2007. 192 с.
25. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
26. Терлецька Л.Г. Основи психодіагностики. Навчальний посібник. К. : Главник, 2006. 144 с.
27. Шліппе А. фон Системна психотерапія та консультації. Львів, 2004. 360 с.

Додаткова література:

1. Каліна Н.Ф. Психотерапія: підручник студ. вишів. К.: «Академвидав», 2010. 280 с.
2. Карпенко Є. Методи сучасної психотерапії : навч. посібник. Дрогобич :Посвіт, 2015. 116с.
3. Ланко О. А. Психологічна майстерність в консультації: теорія, практика, поступ: монографія. Київ: Богданова А. М., 2019.329 с.
4. Хомич Г.О., Ткач Р.М. Основи психологічного консультації: навчальний посібник К.: МАУП, 2004. 152 с.
5. Цигульська Г.Ф. Загальна та прикладна психологія. Як допомогти собі та іншим. Курс лекцій. Навчальний посібник. К.:Наукова думка.2000. 189с.

Інформаційні ресурси:

1. <http://psyfactor.org/lybr.htm>
2. <http://psylib.kiev.ua/>

**Критерії оцінювання здобувачів атестації
рівня вищої освіти «бакалавр»**

(згідно до Порядку оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти ХДУ (із змінами та доповненнями) (наказ ХДУ від 08.09.2021 № 890-Д))
(<https://www.kspu.edu/Legislation/educationalprocessdocs.aspx>)

Атестаційний екзамен передбачає оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти щодо їх відповідності вимогам стандартів вищої освіти та проводиться у формі екзаменів з обов'язкових дисциплін професійної підготовки в обсязі чинних силабусів.

Оцінка відповідає рівню сформованості загальних і фахових компетентностей та отриманих програмних результатів навчання здобувача освіти та визначається шкалою ЄКТС та національною системою оцінювання (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала оцінювання у ХДУ за ЄКТС

Сума балів /Localgrade	Оцінка ЄКТС		Оцінка за національною шкалою/National grade
90 – 100	A	Excellent	Відмінно
82-89	B	Good	Добре
74-81	C		
64-73	D	Satisfactory	Задовільно
60-63	E		
35-59	FX	Fail	Незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F		Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання здобувачів атестації з модулів

I модуль «Загальна, вікова та соціальна психологія»

II Модуль «Психодіагностика, практична психологія»

Атестація є засобом перевірки теоретичної й практичної підготовки здобувачів згідно з типовими програмами. Вона складається з двох питань, пов'язаних із теоретичними та практичними запитаннями з освітньої програми «Психологія» першого (бакалаврського) рівня. У модулі «Загальна, вікова та соціальна психологія» на атестацію виносяться питання з курсів «Загальна психологія (з практикумом)», «Вікова психологія», «Соціальна психологія», «Теорії особистості», «Історія психології». У модулі «Психодіагностика, практична психологія» на атестацію виносяться питання з курсів «Психодіагностика», «Експериментальна психологія», «Патопсихологія» та «Основи психотерапії та консультування».

Максимальна кількість балів за кожен модуль – 100.

Критерії оцінювання тестової відповіді:

Тестові завдання є закритими та містять 4 варіанти відповіді, серед яких тільки один варіант є вірним, за кожну правильну відповідь здобувач отримує 1 бал. Тестові завдання оцінюються за наступною таблицею переведення кількості вірних відповідей у бали.

Кількість вірних відповідей	Оцінка за 100-бальною шкалою
50	100
49	98
48	96
47	94
46	92
45	90
44	88
43	86
42	85
41	84
40	82
39	80
38	78
37	76
36	74
35	73
34	72
33	71
32	69
31	68
30	67
29	66
28	65
27	64
26	62
25	60
24	59
23	58
22	56
21	54
20	52
19	50
18	48
17	46
16	44
15	42

14	40
13	38
12	36
11	34
10	32
9	30
8	28
7	26
6	24
5	22
4	20
3	18
2	16
1	14

Гарант ОП

Наталія ТАВРОВЕЦЬКА